

# Students' Attitudes towards Arts and Cultural Learning in the Slovenian Educational System

Olga Denac<sup>1</sup>, Branka Čagran<sup>1</sup>, Jerneja Denac<sup>2</sup> and Barbara Sicherl Kafol<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Faculty of Education University of Maribor,

<sup>2</sup>Faculty of Education University of Ljubljana

## Abstract

*The paper presents the results of the research involving 552 university students from across Slovenia. The research explores students' cultural and artistic status, their attitudes towards/opinion on the inclusion of culture and arts in the education system, and their attitude towards education and the arts. The results show that students do not consider spiritual, cultural and aesthetic values to be of great importance. They believe that primary and secondary schools should focus more on the reading culture and Intermedia Arts, and higher education system should focus on the goals relating to the formation of positive attitudes towards the cultural heritage. Students from different study programmes agreed particularly on the need for team planning in the learning process, and on the importance of art education in the development of an individual's creative potential. They agreed less on the measures necessary for the improvement of the quality of arts education and the set of views related to the contents in the higher education of future preschool and school teachers. Results relating to the objectives of the research also show statistically significant differences between study programmes. Arts and cultural education in the education system was assigned higher importance by social sciences, preschool education and early primary education university students than by the natural sciences students.*

**Key words:** *aims of arts and cultural education; arts and culture areas; students.*

## Introduction

In our post-modern culture, which encourages the mass culture of the consumer society, the individual has become trapped in a cycle of searching for their own identity, and the value of the arts is diminishing. Contemporary education, however, is

still focused on the development of specific professional knowledge and intellectually based skills, while ignoring the other elements of the pupil's personality (feelings, emotions...). Esteemed scholars in the field of pedagogy have already issued warnings about the danger of one-sided reasoning in education. Kroflič points out that "the value of arts ought to increase in the spirit of postmodern epistemology and value orientations because it is a key instrument that allows emphatic recognition of various value perspectives and addressing existential questions" (Kroflič, 2007, p. 14).<sup>1</sup> When young people wonder anxiously which goals and directions to pursue in their life, it is the responsibility of the society and the education system to prepare them as well as possible for an uncertain future.

Cultural and arts education is a field of human activity which encourages a critical attitude to reality, and influences the shaping of individual identity and the development of cultural knowledge and expression. The importance of cultural and arts education is reflected in numerous documents, which also highlight the role of arts and cultural education in the development of creativity and cultural awareness (*The Arts and Education* (2004), *Road Map for Arts Education* (2006), *Reinvesting in Arts Education* (2011)). In Slovenia, these correspond with the *National Guidelines for Arts and Cultural Education* (2009), the *Proposal of Arts and Cultural Education* (2009) and the *National Cultural Programme 2008-2011*). With the *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a European Agenda for Culture in a Globalizing World* (2007) report, the *Work Plan for Culture 2008-10* (2008) and by declaring 2008 the European Year of Multicultural Dialogue and 2009 the European Year of Creativity and Innovation, the European Commission has also underlined the importance of creativity and innovation, and the role of culture and creativity. Let us mention only some of the key recommendations in these documents: arts education should be obligatory at all levels of education; arts classes should be taught with the help of the latest information and communication technologies; classes should be made more appealing by including meetings with artists and visits to cultural institutions.

When investigating the status of education in the areas of the arts and culture, a number of questions arise: Are we aware of the importance of arts and cultural values for the preservation of a democratic and humane society in Slovenia? Are the contents and aims of arts and cultural education sufficiently included in the planned and operational primary school curricula? How do we see the role of the teacher who teaches arts subjects?

## **The Importance of Arts and Cultural Values for the Preservation of a Humane and Democratic Society**

The dearth of cultural and artistic values in social reality can lead to the destruction of modern culture and a lack of spiritual balance on an individual level (Musek, 2008).

---

<sup>1</sup> The quotes of the texts originally written in Slovenian language are the translations made for the purpose of this paper, unless otherwise indicated.

The more important the role played by humanistic and cultural values is in a society, the more firmly will a modern man be able to build his future identity and perspective. Slovenia has traditionally appreciated culture and the arts; however, there is still not sufficient awareness of their importance for the preservation of a democratic society that is based on the civilization achievements of the mankind and that preserves and cultivates these (Musek & Musek Lešnik, 2003).

How do young people receive and process the content and achievements of an established culture, passed on to them by various institutions of the adult world? One might refer here to Ule (2008, p. 96) who believes that “young people perceive and spiritually integrate elements of an established culture only to the extent that is in line with their own youth culture”.

Culture and art values are insufficiently present in the modern education, which despite criticism, is still considerably marked by permissive, postmodern thinking. For this reason it is necessary to explore the role of arts education in the development of creativity and cultural awareness, in order to meet the needs of the 21<sup>st</sup> century. “Every child and adult has the right to education and cooperation in the life of culture and the arts because art represents an intrinsic part of the way humans operate in the world” (Bamford, 2006, p. 19). Through art individuals can develop a sense of creativity, the ability to take initiatives, rich imagination, emotional intelligence, critical reflectivity and free thinking. “Education in the arts and education through the arts can influence overall development, while at the same time through its content contributing to the individual’s understanding of the needs of the modern society in which he lives” (Denac et al., 2011).

## **Aims and Contents of Arts Education in the Planned and Operational Curriculum**

In 2009, the Eurydice network published an overview of the planning and implementation of cultural and arts education in European states curricula; the most frequently represented general aims of arts education are the following: developing arts knowledge and abilities, knowing and understanding; developing critical evaluation and aesthetic judgment; understanding cultural diversity and the importance of cultural heritage; developing skills in personal expression; and developing creativity. Besides the learning aims defined for arts and cultural education, it is necessary to mention the general learning aims in the curricula that can be connected with arts and culture, such as encouragement of cross-curricular integration between the arts and other subjects.

The analysis of the Slovenian higher education programmes for training preschool and school teachers shows that the contents as well as the objectives of arts and cultural education are adequately represented in the curriculum, naturally, to a greater extent in the arts courses in the programmes for preschool education and class teaching as well as in the humanities, and less so in natural sciences.

Because arts and cultural education allows many connections between various subject fields, a didactic approach involving cross-subject integration represents a starting point for the implementation of arts and cultural education aims in the learning process. By including the arts aims, content and methods of work in other subject areas, an attitude towards art is developed (Schirmmacher, 2002; Thompson, 2006). Experience shows that cross-subject integration allows pupils to develop interest in and motivation for learning and to deepen their understanding and use of knowledge. Besides this, they achieve better learning results, demonstrate better interpersonal relationships and a motivation for learning, express self-confidence, mutual cooperation and understanding; they also recall and understand the learning materials and can transfer the learning knowledge and abilities between different subject areas (Bevc, 2005). Although cross-subject integration in Slovenia is still searching for professionally acceptable solutions, research suggests that it is already often present in teaching. However, frequency alone does not yet mean quality. The content dimension too often dominates the implementation of cross-subject integration. However, quality cross-subject integration also requires the aim-process dimension to be equally considered (Sicherl-Kafol, 2007; Hus, 2013).

It is more and more evident that state institutions and various documents offer mostly theoretical starting points about the importance and role of arts and cultural education that are also taken into account by curriculum designers; however, they do provide no concrete didactic approaches to teaching arts and cultural education. This raises the question of the extent to which teachers (class teachers, arts subject teachers, teachers of other subjects such as history, mathematics..., and teachers in higher education) can implement the aims of arts and cultural education in the planned and operational school curriculum.

## **The Role of the Teacher in Teaching Arts Subjects**

Teachers who teach arts subjects play a key role in developing pupils' creative abilities (Zbainos & Anastasopoulou, 2012). Numerous authors and research findings have pointed to the fact that in cultural and arts education, more attention should be paid to teacher training in establishing a creative learning environment in which meaningful learning can take place (KEA European Affairs, 2009; Sharp & Le Métails, 2000; Taggart et al., 2004; Bamford, 2006). As Taggart et al. (2004) have stated, class teachers who teach art at primary level (the first cycle, 6-8 years of age), encounter more problems in the teaching of art than subject teachers who teach at the secondary level. "The quality of arts education is influenced by successful cooperation between subject teachers, class teachers and recognized artists (forms of partnership: visits to museums, galleries, musical and theatre performances, visits by artists to schools, etc.). Successful cooperation is based on mutual knowledge and understanding of given aims and mutual respect for the competences on both sides" (Denac et al., 2011, p. 123).

Since quality planning and implementation of the educational process involving arts disciplines mainly depends on the teacher, it was our objective in the framework of

an extensive empirical research linked to culture and art in the Slovene educational sphere to examine the opinion of students, i.e. future preschool and school teachers, on arts and cultural education.

## **Aims of the Empirical Research**

The research aims to establish:

- students' arts and cultural status,
- the attitudes/opinion of students about how much attention should be devoted to individual cultural and arts fields in the system of primary and secondary school education,
- the opinion of students on achieving the objectives of arts and cultural education in their former higher education, and
- students' attitudes towards education and arts.

Pertaining to the stated basic goals, we wish to verify the existence of differences in relation to study programme (preschool education, class teaching, natural sciences, and social sciences), specifically regarding students' attitudes, and the focus will be on the role their study interests play.

## **Methodology**

### ***Research Sample***

The survey involved third-year full-time students from all three Slovenian universities (University of Maribor, University of Ljubljana, University of Primorska). Among students who completed the questionnaire (n = 552) were students of preschool education (n = 128), class teaching (n = 189), natural sciences (n = 98) and social sciences (n = 137). The target sample of students is defined at the level of the application of inferential statistics as a simple random sample from a hypothetical population.

### ***Data Collection Procedure***

The data were collected through a questionnaire in January 2012. The questionnaire for students comprised closed-type questions (dichotomous questions, questions with verbal and scaled answers) and a five-point Likert scale of viewpoints. It was created in accordance with the following measurement characteristics.

*Validity* is based on the rational assessment of the test questionnaire by experts for content-and format-related properties (National Education Institute advisors for art fields) and its pre-test use.

*Reliability* was ensured with detailed instructions, single-meaning and specific questions, and a comparison of the answers to questions with similar content. An empirical test was also carried out to verify the reliability of the Likert scale in measuring attitudes. The calculation of Cronbach's coefficient of reliability alpha ( $\alpha = 0.774$ ) confirms the reliability of the scale.

*Objectivity* relies on the prevailing close-type questions.

### Data Processing Procedures

The data were processed at the descriptive and inferential levels. We used frequency distributions ( $f$ ,  $f\%$ ), mean of degree of agreement ( $\bar{x}$ ) and mean ranks ( $\bar{R}$ ), parametric (analysis of variance) and non-parametric tests ( $\chi^2$ -test, Kruskal-Wallis test).

## Results and Discussion

Results are presented in accordance with the four basic aims of the study in four subchapters.

### Students' Arts and Cultural Status

Students' view of the importance of various values for the life of an individual and society was examined.

**Table 1.** Value categories (Musek, 2000) organized by mean ranks ( $\bar{R}$ ) of importance

Values	$\bar{R}$
Family (love of partner, of children)	10.4475
Social (unselfishness, friendship, solidarity)	9.7301
Health-related (health, healthy diet, physical exercise)	9.5870
Traditional (goodness, diligence, responsibility)	8.4674
Sensory (joy and fun, comfort, bodily pleasure)	7.9891
Safety-related (safety, rest)	7.6775
Cognitive (knowledge, progress, truth, science)	6.4348
Spiritual and cultural (spiritual growth, wisdom, cultural life)	5.6830
Aesthetic (beauty, harmony, art, music)	5.6377
Religious (religion, love, hope)	5.4746
Status-related (power, reputation, fame, money, longevity)	4.5018
Patriotic (love of homeland, national pride)	4.1757

As can be seen from Table 1, students consider family values the most important, followed by social, health-related and traditional ones. In the middle of the ordered series are sensory and safety-related values, followed by cognitive, spiritual and cultural values. At the bottom of the ranking are aesthetic, religious, status-related and patriotic values, which are considered the least important by students. If the rating of importance of the spiritual, cultural and aesthetic values is observed, we can see that students do not consider these very important. Musek and Musek Lešnik (2003) have also established that Slovenian population places art and culture in the last quarter on the scale of values.

Since the majority of participants in the survey were female (91.1%), it is not surprising that they considered family values the most important. This is in line with recent studies showing that, instead of the major values that relied on strong ideologies (politics, religion, national sentiment), new values appear that are closer to the individual and his/her personal experience (material and social security, friendships and relationship, health and a healthy environment, the quality of

everyday life and self-realization) (Ule, 2008). Fištravec (2005) claims that in the case of Slovenia students' three values seem to stand out: "individualism (e.g., being independent, having a reliable partner), conventionalism (having a stable home life, being responsible, being secure, and having a career), and humanism (altruism, tolerance, creativity, social sensitivity, ecology)" (Fištravec, 2005, p. 70).

Statistically significant differences exist in assessing the importance of the various values relating to the chosen study programme, namely in the sensory ( $\chi^2 = 15.496$ ,  $P = \pm 0.001$ ), security ( $\chi^2 = 15.420$ ,  $P = \pm 0.001$ ), spiritual and cultural ( $\chi^2 = 25.700$ ,  $P = 0.000$ ), and aesthetic values ( $\chi^2 = 23.657$ ,  $P = 0.000$ ). Students of preschool education attach utmost importance to sensory, security and aesthetic values, while the students of social sciences value spiritual and cultural ideals the most. The smallest amount of importance is attributed to sensory values and safety, as well as aesthetic values by students in natural sciences, and to spiritual and cultural values by students of class teaching. There is a tendency also of differences in social values ( $\chi^2 = 7.418$ ,  $P = 0.060$ ) to which students of social sciences attach the highest importance and students of natural sciences the lowest, and in family values ( $\chi^2 = 7.134$ ,  $P = 0.068$ ), to which the highest amount of importance is attributed by students of preschool education and the lowest by students of natural sciences. The results lead to the conclusion that the assessment of the importance of different values was influenced by study preferences, as each individual develops their value system throughout their formal education.

### ***Students' Opinion about How Much Attention Needs to Be Paid to Individual Arts and Cultural Fields in the System of Primary and Secondary School Education***

**Table 2.** Number (f) and percentages (f%) of students relating to devoting greater attention to individual arts and cultural fields in the system of primary and secondary school education

Areas	Primary school education				Secondary school education			
	Yes		No		Yes		No	
	f	f %	f	f %	F	f %	F	f %
Reading culture	344	62.3	208	37.7	253	45.8	299	54.2
Performing arts	94	17.0	458	83.0	158	28.6	394	71.4
Cultural heritage	235	42.6	317	57.4	210	38.0	342	62.0
Music arts	120	21.7	432	78.3	195	35.3	357	64.7
Fine arts	204	37.0	348	63.0	231	41.8	321	58.2
Film and audiovisual culture	213	38.6	339	61.4	210	38.0	324	62.0
Intermedia arts	296	53.6	256	46.4	271	49.1	281	50.9

The majority of students believe that primary schools should focus more on reading culture, Intermedia Arts and the cultural heritage. Statistically significant differences in the opinions of students on devoting greater attention to individual arts and cultural areas relating to study interests were found in the field of music ( $\chi^2 = 17.180$ ,  $P = \pm 0.001$ ). Among those who say that music should be given more attention are primarily students of class teaching and preschool education, while natural sciences students

believe that primary school education does not need to pay more attention to music. We can assume that future preschool and class teachers are aware of the impact musical art may have on an integrated and balanced development of a child's personality. This is also the reason they believe that more attention needs to be dedicated to musical activities in kindergartens and schools. A tendency of differences exists in the field of reading culture ( $\chi^2 = 6.866$ ,  $P = 0.076$ ), where students of social sciences and class teaching believe that primary schools should also pay more attention to reading culture. According to the students, the system of secondary education should pay more attention to Intermedia Arts, reading culture and fine arts. A statistically significant difference was observed in the opinions of students about reading culture ( $\chi^2 = 9.253$ ,  $P=0.026$ ) indicating that most of the social science students believe that secondary schools need to dedicate more attention to reading culture.

It should be noted that the majority of students believe that both primary and secondary education should dedicate more attention to reading culture and Intermedia Arts. The results show that especially social sciences and class teaching students are aware of the situation modern society is facing, one saturated with a multitude of audio-visual entertainment not allowing for time to read books. Because of this, schools ought to encourage more activities in the field of reading culture. Experts (Grosman & Pečjak, 2005) warn that teachers are aware of the importance of reading culture on a declarative level; however, it is not known whether they have sufficient training for quality work with pupils. Both professional knowledge and teacher convictions have an important impact on the method and quality of their work.

### ***Students' Opinions on Achieving the Objectives of Arts and Cultural Education in Their Former Higher Education***

More than half of the students feel that their former higher education often included the following objectives of arts and cultural education: developing free and critical thinking (58.3%), enhancing imagination (54.9%), raising awareness about the natural and cultural environment (52.0%) and encouraging cross-subject integration (50.5%); while only seldom developing aesthetic sensibility (66.7%), expressing one's own culture (64.3%), expressing other nations' cultures (62.0%), forming arts and cultural values (60.7%), developing an awareness of cultural identity (60.3%), getting to know other cultures (59.1%), developing critical attitudes towards culture and the arts (57.1%), understanding cultural diversity (54.5%), getting to know one's own culture (55.1%) and connecting students' emotional, intellectual, physical and creative abilities (50.9%).

The opinions expressed by the students have resulted in the conclusion that university teachers in their pedagogical work follow general goals of arts and cultural education such as developing free and critical thinking, enhancing imagination, and raising students' awareness of the natural and cultural environment. They are, however, less successful in achieving goals with which we help shape a positive attitude



towards cultural values, towards expressing one's own culture and expressing other nations' cultures, towards aesthetic sensibility, despite the fact that the courses in the study programmes enrolled by most of the students involved in the research offer numerous possibilities for implementing the mentioned objectives of arts and cultural education. We understand the relationship towards the cultural heritage of one's own and other nations as a way of understanding oneself and at the same time of understanding others in the richness of cultural and ethnic differences (Banks, 1999). Because of this, it is appropriate to ask how students who neglect the aim of developing cultural identity will be able to cater to the needs of modern society with its increasing cultural diversity. The university environment must be open to different cultures and through a multicultural and intercultural approach must develop understanding of and tolerance towards others and different cultures. In a tolerant and diverse cultural environment, young people will be able to develop their own national identity and recognize in others what they also expect for themselves. Brumen, Čagran, Grkinič (2012, p. 213) point out that "interaction, although from different social identities, cultures, or religions, enriches individual's experience and is not a one-way process. It involves the open and respectful exchange of views, a willingness to accept arguments, and a mutual understanding of all those involved in this process". Students of all study programmes need to acquire a sensitivity to issues of cultural identity, which is, especially in this modern globalized world, essential not only for survival *per se* but also for the improvement of the quality of life in the complex circumstances of intercultural contacts.

A statistically significant difference exists in the students' opinions on the frequency of realization of the goals of arts and cultural education during their higher education studies relating to chosen study programme:

- the majority of students of preschool education estimate the following goals to have frequently occurred in their higher education: developing aesthetic sensibility ( $\chi^2=72.221$ ,  $P=0.000$ ), developing emotional intelligence ( $\chi^2=15.772$ ,  $P=0.015$ ), enhancing imagination ( $\chi^2=17.792$ ,  $P=0.007$ ), developing critical attitudes towards culture and the arts ( $\chi^2=35.427$ ,  $P=0.000$ ), forming arts and cultural values ( $\chi^2=29.764$ ,  $P=0.000$ ), raising awareness about the natural and cultural environment ( $\chi^2=26.331$ ,  $P=0.000$ ), encouraging cross-subject integration ( $\chi^2=24.020$ ,  $P=0.001$ ), connecting pupil's emotional, intellectual, physical and creative abilities (50.9%) (tendency of difference  $\chi^2=12.415$ ,  $P=0.053$ );
- the majority of students of social studies estimate the following goals to have frequently occurred in their higher education: getting to know one's own culture ( $\chi^2=37.422$ ,  $P=0.000$ ), expressing one's own culture ( $\chi^2=21.620$ ,  $P=0.001$ ), developing an awareness of cultural identity ( $\chi^2=32.996$ ,  $P=0.000$ ), getting to know other cultures ( $\chi^2=28.451$ ,  $P=0.000$ ), understanding cultural diversity ( $\chi^2=30.391$ ,  $P=0.000$ ), expressing other nations' cultures ( $\chi^2=19.922$ ,  $P=0.003$ ), encouraging tolerance of different cultures ( $\chi^2=27.003$ ,  $P=0.000$ ), developing free and critical thinking (tendency of difference  $\chi^2=11.185$ ,  $P=0.083$ );

- most of the natural science students, however, report that the objectives of arts and cultural education were seldom or hardly ever included in their former higher education.

The results of our research show that university teachers who teach students of preschool education strive to exercise general goals of arts and cultural education as much as possible, whilst university teachers in social sciences are largely aware of the importance of the goals relating to the development of a positive attitude towards cultural values, towards expressing one's own culture and expressing other nations' cultures, to the development of the awareness of the students' cultural identity, which is also the result of a significantly larger portion of multi-cultural contents in the social sciences study programmes. Although the mentioned contents are also included in the syllabi of class teacher and preschool education study programmes, the results of the research show that teachers only seldom included them in the learning process. Planning the objectives of arts and cultural education is undoubtedly subject to the chosen study programme, to the syllabi and curricula of the subject fields. However, teachers who teach courses in natural sciences would be expected to include more goals of arts and cultural education in the learning process.

Numerous studies about the effects of arts integrated curricula show that "arts integrated teaching has the potential to develop many typically unmeasured facets of student development" (Horowitz, 2004 as cited in Russel & Zembylas, 2007, p. 293) and that the effects of in-and-through-the-arts-learning are difficult to measure. The study "Learning through the Arts" (ibid.) thus revealed that the effects of learning through the arts are not reflected in the learning achievements in mathematics and language. However, it is possible to determine the advantages of an arts curriculum on the level of pupils' motivation and their emotional, physical, cognitive and social development.

If we understand the integration of arts as meaning "connections between two or more of the traditional disciplines or subjects" (Russel & Zembylas, 2007, p. 289) and also as a "conceptual term to refer to activities that strive to infuse the arts across school disciplines" (ibid.), then we can presuppose achieving the aims of art such as, for example, developing critical thinking, enhancing imagination, care for the natural and cultural environment, creating individual creative potential, etc. in various subject areas (including non-arts). It is important that integration of arts is not understood only through a transfer of the aims and content of learning but as "a cultivation of habits of mind" (Bresler, 2006). Such an approach, of course, first and foremost requires professionally qualified teachers because "teachers feel uncomfortable when asked to teach in an integrated manner, unless they have had opportunities to develop deeper knowledge in the subjects they are trying to integrate" (Russel & Zembylas, 2007, p. 296).

### ***Students' Attitudes towards Education and the Arts***

Students used a five-point scale (5 - I strongly agree, 4 - I agree, 3 - I neither agree nor disagree, 2 - I disagree, 1 - I strongly disagree) to express their attitudes to four sets of attitudes, namely towards:

- the significance of arts education,
- measures for raising the quality of the arts and cultural education,
- contents for educating future teachers,
- team planning of educational work.

Individual statements and the sets of attitudes were analyzed as a whole.

**Table 3.** Statements in individual sets of attitudes arranged according to mean of the degree of agreement ( $\bar{x}$ )

Importance of arts education		Measures for raising the quality of arts and cultural education		Content of future teacher training programmes		Team planning of educational work	
Statements	$\bar{x}$	Statements	$\bar{x}$	Statements	$\bar{x}$	Statements	$\bar{x}$
Arts education allows individuals to develop their creative potential.	4.172	Encouragement of partnership between schools, artists and cultural institutions should be given more attention.	3.882	Training at the faculty offers future teachers good professional knowledge.	3.795	Planning the learning process at class level should include teamwork among class teachers.	4.199
With a well-guided teaching process, arts education raises the level of students' motivation and active cooperation.	4.014	It is necessary to provide additional professional training for teachers about arts education.	3.857	Training at the faculty offers future teachers good general knowledge.	3.759	Planning the learning process at subject level should include teamwork of teachers from various subject areas.	4.140
Arts education encourages understanding between different societies and cultures.	3.915	Arts education aims should be systematically planned across various subject areas.	3.708	Training at the faculty encourages development of future teachers' creative abilities.	3.524		
Arts education strengthens personal and collective identity.	3.877	Primary schools would need cultural coordinators to manage arts and cultural activities.	3.705	Training at the faculty offers future teachers information on the importance of teachers' social and emotional competence.	3.388		
Arts education encourages the development of interdisciplinary knowledge, skills and competences.	3.870						
Arts education can help solve problems of modern society.	3.384						
Total	3.872		3.788		3.616		4.169

The point agreed upon the most by students from different study programmes is the need for team planning in education, namely team work of class teachers and collaboration of teachers from various subject fields. They agreed slightly less on confirming the importance of art education. The rankings of types of individual

sets of views and individual assertions within them, however, indicate that students attach great importance to arts education in the development of the individual's creative potentials, in the raising of students' motivation for studying, in encouraging the understanding of different social cultures, in the development of personal and collective identities, and the development of interdisciplinary knowledge, skills and competences. On the other hand, they attached less importance to arts education in resolving the problems of modern society. A slightly lower, but similar general average rate of consensus was observed in the case of the set of assertions relating to the measures for raising the quality of arts and cultural education, such as promotion of partnerships between schools, artists and cultural institutions, the need for additional professional training, planning goals of arts education in the framework of different subjects and with the cultural coordinator. Students are also critical towards the contents of future teachers' education at university level. While admitting that they had gained a sound professional and general knowledge in the framework of their university studies, they regretted that their creative abilities and socio-emotional competences could not be fully expressed.

Bresler (1998) thinks that the contexts in which the arts operate in schools do not enhance pupils' creativity, so she suggests a systematic approach to aim-oriented planning of arts education. In line with observations made by Šuvaković (2007), it is necessary "to replace the accumulation of positivistic knowledge, dates and data with a critical analysis and a consideration of the positive effects and the reception of a work of art; it is necessary to emphasize pupils' individual contributions, their ability to self-organize and self-reflect, to replace the authoritative teacher with a mass of critical and investigative actors, and listen to the voices of culture and the art itself" (Šuvaković, 2007, p. 14). Vasudevan and Hill (2008) ask what chance there is for different learning at school after the media and media texts have become part of the learning materials. Arts teachers should be familiar with the advantages and disadvantages of various media, new technologies and their use in the classroom. Because teachers use the media as a way of expressing and forming identity, they should have a good command of information and communication technology. For this reason, teacher training should familiarize teachers with the use of new technologies for the purpose of artistic expression and provide them with a chance to teach with the help of the Internet.

Therefore, the obtained results serve as a reminder that teachers who prepare subjects and teach in the field of the arts should have enough pedagogical and didactic knowledge and skills, the ability to create and perform works of art and the ability to analyze, interpret and evaluate them. They should also have developed their personality potential and social and emotional competences that manifest themselves in a responsible view of the aesthetic development of students, in a positive attitude towards culture and the arts, and in the expression of joy and interest in a particular type of art.

## **Students from Different Study Programmes Differed in Their Attitude towards Education and Art as Confirmed by the Following Results**

**Table 4.** The results of the analysis of the variance in four sets of students' attitudes with respect to the study programme

Sets	Study programme	Number	Mean	Standard deviation	Test of homogeneity of variances		Test of differences between means	
		n	$\bar{x}$	s	F	P	F	P
Importance of arts education	Class teaching	189	22.9894	3.06662	1.603	0.188	4.264	0.005
	Preschool education	128	23.3594	3.51540				
	Natural sciences	98	22.4694	3.64452				
	Social sciences	137	23.9927	3.61471				
Measures for raising the quality of arts and cultural education	Class teaching	189	14.9418	2.39942	0.730	0.535	10.865	0.000
	Preschool education	128	15.4531	2.39376				
	Natural sciences	98	14.1633	2.54726				
	Social sciences	137	15.8686	2.25185				
Content of future teacher training	Class teaching	189	14.7090	2.30055	3.177	0.024	1.252	0.291
	Preschool education	128	14.4141	2.76516				
	Natural sciences	98	14.3265	2.12387				
	Social sciences	137	14.2774	1.99533				
Team planning of educational work	Class teaching	189	8.4762	1.25720	0.811	0.488	1.216	0.303
	Preschool education	128	8.2422	1.36172				
	Natural sciences	98	8.2041	1.47808				
	Social sciences	137	8.3358	1.32422				

The assumption of the homogeneity of variances is violated in the third part (the contents of the education of future teachers), which is why in this case we refer to Welch's approximation F-test, while in the remainder we relied on the outcome of the usual F-test. These results reveal the existence of statistically significant differences between students from different study programmes in their attitude to the importance of art education ( $P=0.005$ ) and regarding the measures needed to improve the quality of arts and cultural education ( $P=0.000$ ). Arts education was given greater importance by students of social sciences ( $\bar{x}=23.99$ ), preschool education ( $\bar{x}=23.36$ ), and students of class teaching ( $\bar{x}=22.99$ ) than by students of natural sciences ( $\bar{x}=22.47$ ). The latter, namely students in natural sciences, are reserved more than students of other study programmes also regarding measures for raising the quality of arts and cultural education. The reasons that natural sciences students place hardly any importance to arts education could be found in the nature of this science, and in the fact that the focus of interest at primary and secondary school level is more on natural sciences and less on arts and cultural education. We were also interested in the extent to which the students' opinions were conditioned by their willingness to make the same choice regarding study programme now as they had made three years ago.

In two sets (the importance of arts education, the contents of the future teachers' education), where the assumption of homogeneity of variance is violated ( $P<0.05$ ),

we rely on the results of approximation, and in the remainder on the results of the general F-test.

**Table 5.** The results of the analysis of variance in four sets of students' attitudes with respect to their interests

Sets	Interest	Number n	Mean $\bar{x}$	Standard deviation S	Test of homogeneity of variances		Test of differences between means	
					F	P	F	P
Importance of arts education	Yes	348	23.1563	3.48538	3.144	0.044	0.752	0.474
	No	54	23.0926	4.03414				
	Undecided	114	23.5526	3.00764				
Measures for raising the quality of arts and cultural education	Yes	348	15.2266	2.33225	1.334	0.264	0.660	0.517
	No	54	15.0926	2.92851				
	Undecided	114	14.9298	2.60944				
Content of future teacher training	Yes	348	14.7734	2.15538	6.475	0.002	10.874	0.000
	No	54	13.0556	3.08629				
	Undecided	114	14.0965	2.14505				
Team planning of educational work	Yes	348	8.3932	1.31035	0.401	0.670	1.267	0.283
	No	54	8.3148	1.27122				
	Undecided	114	8.1667	1.46291				

A statistically significant difference between students relating to their willingness to re-enter the study of choice occurred only in the set of attitudes to the contents relating to the education of future teachers ( $P=0.000$ ). Encouraging the development of students' creative abilities and offering a sound professional and general knowledge at university level together with contents for prospective teachers on the importance of the teachers' socio-emotional competences were most strongly supported by those students who would after three years have chosen the same study programme as before and least by those who would after three years contemplate a different study programme. This suggests, therefore, that the decision of students on a career change is conditioned by their restricted options for developing creative abilities and socio-emotional competences rather than by the acquired professional and general knowledge.

The teacher indirectly and directly contributes to the rise and fall of the quality of the educational work. Certain properties such as the teacher's emotional warmth, fairness in communication, creativity, efficiency, patience, and consistency are, therefore, some of the most important factors in a successful educational process. "If we wish to launch learning of a "higher-order", anchored in the personality in its entirety, and arrive at a truly life-like, permanent, useful, engaged, abstract knowledge, not just like the one learnt at school, we need to involve already in its acquisition both sensibility and emotions as a social action in an atmosphere satisfying the psychosocial needs of both students and teachers" (Marentič-Požarnik, 1996, p. 3).

## Conclusion

Spiritual, cultural and aesthetic values must be incorporated throughout the entire social system. This is true also of Slovenia: the educational sphere does not ascribe

enough importance to these values (Denac et al., 2011). The system of primary and secondary education should pay more attention to the areas of reading culture, Intermedia arts and the importance of cultural heritage. The results of this research serve as a reminder that Slovenian university teachers in the study process often practice most of the general goals of the arts and cultural education, but not nearly enough attention is attached to the understanding of cultural diversity and shaping attitudes towards cultural values. The findings also reveal that the students pursue a series of measures in order to improve the quality of arts and cultural education in the education system. Their approval of team (cross-subject) planning, the need for professional training of teachers in cultural and art education, and the promotion of partnerships between schools, artists and cultural institutions, are especially worthy of mention. Even though education policy recognizes a number of educational, cultural and social benefits of arts education, we can see that education in and through the arts still remains in need of quality implementation in programmes (Bamford, 2006). This brings us to the problems of training those who implement arts programmes (teachers and artists), of providing access to relevant information, of setting-up active partnerships between educational and cultural institutions, of overcoming the borders between school and the after-school environment and of flexibility in the implementation of programmes.

This raises the question whether the aims of arts and cultural education should be pursued in arts subjects as individual subjects or in relation to other subject areas. The integration of art into the education system undoubtedly requires a systematic analysis of cross-subject integration on the level of the aims and content (Kalin & Kind, 2006; Larson & Walker, 2006). There is still much to be done in order to successfully develop specific didactic approaches or implement the aims of arts and cultural education in other subject areas of the curriculum, not only in theory but also in practice.

Last but not least, it is necessary to emphasize that, according to students, Slovenian teacher education institutions offer good professional and general education knowledge; however, they pay insufficient attention to the development of creative abilities and the importance of social and emotional competence of future teachers. Results of studies concerning youth culture and education (Heath, 2001) also caution that schools still insufficiently exploit their potential as places of creativity and quest for new art forms (Schacter, Thum, & Zifkin, 2006). Traditional channels of creativity and cultural participation of young people in Slovenia are still present even today (e.g., creating music, singing and dancing, artistic activities, watching films, visiting museums, theatres, performances ...), however, they are no longer necessarily dominant (Kirbiš, 2010). Creativity and cultural borders can no longer be examined only with conventional forms of participation. It is necessary to tackle the diversity of cultural production and creativity which is particular among young people increasingly associated with information and communication technology (ICT), especially the Internet (Pronovost, 2002). For this reason, it is necessary to consider a restructuring

of education programmes or appropriate and effective training of future class and subject teachers as well as a systematically designed system of permanent professional training that would provide additional training and development of those abilities, skills and knowledge that are required for successful planning, implementation and evaluation of the education process in various art fields.

Studies of cultural education in Slovenia (*Culture Education: Accessibility of Culture and Integration Between Culture and Education – A Search for Conceptual Solutions*, 2005; *Culture Education – Evaluation Study*, 2004) point out that schools receive cultural content; that there exists a one-sided relationship between educational and cultural institutions that is not based on partnership; that more attention needs to be dedicated to quality cooperation between institutions and further training of pedagogical and cultural workers because results show that the inclusion of cultural content in schools depends on the initiative and resourcefulness of teachers. Students are also aware that we will have to do more to raise the quality level of arts and cultural education at all levels of education. It is vital that the arts in education receive equal, independent status compared to other subject areas. Supporters of this perspective see arts education as a way of encouraging pupils and students to be the co-creators of the education process and not only passive recipients of knowledge from others.

In Slovenia, intensive integration of arts and cultural values in the education system undoubtedly represents a long-term strategy of more efficient arts and cultural education. In order to make arts and cultural values (once more) a criterion of modern education, we need cultural programmes of better quality in education and education programmes in culture, more appropriate levels of financial support, a broader and better network of partnerships and coordinators of arts and culture activities, training of professional workers in education and culture, and examples of good practice.

## References

- Bamford, A. (2006). *The Wow Factor: Global Research Compendium on the Impact of the Arts in Education*. Berlin: Waxmann Verlag.
- Banks, J. A. (1999). *An Introduction to Multicultural Education*. Boston: Allyn and Bacon.
- Bevc, V. (2005). Medpredmetno načrtovanje in povezovanje vzgojno izobraževalnega dela. In T.
- Rupnik Vec (Ed.), *Spodbujanje aktivne vloge učenca v razredu* (pp. 50-89). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Bresler, L. (1998). "Child art," "fine art," and "art for children": The shaping of school practice and implications for change". *Arts Education Policy Review*, 100 (1), 3-11.
- Bresler, L. (2006). Towards Connectedness: Aesthetically Based Research. *Studies in Art Education. Journal of Issues and Research*, 48 (1), 52-69.
- Brumen, M., Čagran, B., Grkinič, R. (2012). Slovenian and Hungarian young learners' perceptions and attitudes concerning their neighbouring countries. *The New Educational Review*, 30 (4), 206-216.



- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a European Agenda for Culture in a Globalizing World, EUR-LEX (2007) /online/. Retrieved on 13 October 2011 from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0242:FIN:EN:PDF>
- Denac, O., Čagran, B., Denac, J., & Sicherl-Kafol, B. (2011). Arts and cultural education in Slovenian primary schools. *The new educational review*, 24 (2), 121-132.
- Eurydice (2009). *Arts and Cultural Education at School in Europe*. Brussels: EACEA/Eurydice P9.
- Fištravec, A. (2005). Vrednote in politične orientacije. In S. Flere, A. Fištravec, M. Lavrič, M. Tavčar Kranjc, T. Klenovšek, & R. Klanjšek (Eds.), *Družbeni profil študentov Univerze v Mariboru: Poročilo o rezultatih raziskave v letu 2004* (pp. 67-78). Maribor: ŠOUM.
- Grosman, M., & Pečjak, S. (2005). Znanja in prepričanja slovenskih učiteljev o bralni pismenosti. *Vzgoja in izobraževanje*, 36 (2-3), 39-49.
- Heath, S.B. (2001). Three's not a crowd: Plans, roles, and focus in the arts. *Educational Researcher*, 30 (7), 10-17.
- Hus, V. (2013). How teachers evaluate the environmental studies subject textbook sets. *Ežitim ve bilim*, 38 (167), 289-299.
- Kalin, N., & Kind, S. (2006). Invitations to understanding: Explorations in the teaching of arts to children. *Arts Education*, 59 (3), 36-41.
- KEA European Affairs (2009). *The impact of Culture on Creativity*. Study prepared for the European Commission, Directorate General for Education and Culture. Brussels: KEA European Affairs.
- Kirbiš, A. (2010). Ustvarjalnost, kultura, prosti čas. In M. Lavrič (Ed.), *Mladina 2010 - Družbeni profil mladih v Sloveniji* (pp. 249-278). Ljubljana: Aristej.
- Kroflič, R. (2007). Vzgojna vrednost estetske izkušnje. *Sodobna pedagogika*, 58 (3), 12-30.
- Kulturna vzgoja: dostopnost kulture ter povezovanje med kulturo in izobraževanjem-iskanje konceptualnih rešitev*. (2005) /online/. Retrieved on 23 January 2012 from [http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/umetnost/Kulturna\\_vzgoja\\_november\\_2005.pdf](http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/umetnost/Kulturna_vzgoja_november_2005.pdf)
- Kulturna vzgoja - evalvacijska študija*. (2004) /online/. Retrieved on 13 February 2012 from [http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/umetnost/Kulturna\\_vzgoja\\_-\\_evalvacijska\\_studija.pdf](http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/umetnost/Kulturna_vzgoja_-_evalvacijska_studija.pdf)
- Larson, R.W., & Walker, K.C. (2006). Learning about the "real world" in an urban arts youth program. *Journal of Adolescent Research*, 21, 244-268.
- Marentič-Požarnik, B. (1996). Šola - uspešna ali prijazna? Uspešna in prijazna. *Šolski razgledi* 18, 3.
- Musek, J. (2000). *Nova psihološka kategorija vrednot*. Ljubljana: Educy.
- Musek, J. (2008). Vrednote, kultura in vzgoja. In N. Požar Matijašič, & N. Bucik (Eds.), *Kultura in umetnost v izobraževanju - popotnica 21. Stoletja* (pp. 77-88). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Musek, J., & Musek Lešnik, K. (2003). Ekspertni pogled na vlogo vrednot v vzgojno-izobraževalnem sistemu. *Anthropos*, 35 (1-4), 97-142.

- Nacionalni program za kulturo 2008-2011 [National Cultural Programme 2008-2011]. (2008) /online/. Retrieved on 13 February 2012 from [www.kultura.gov.si](http://www.kultura.gov.si).
- Nacionalne državne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju [National Guidelines for Arts and Cultural Education] (2009) /online/. Retrieved on 23 January 2012 from [http://www.arhiv.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Kulturni\\_bazar/2011/nacionalne\\_smmernice\\_za\\_kult\\_umet\\_vzgojo\\_SLO.pdf](http://www.arhiv.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Kulturni_bazar/2011/nacionalne_smmernice_za_kult_umet_vzgojo_SLO.pdf)
- Požar Matijašič, N., Bucik, N., Tome, S., Germ, T., Hrženjak, M., Lukan, B., et al. (2008). *Kultura in umetnost v izobraževanju - popotnica 21. stoletja*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Pronovost, G. (2002). *A Review of Surveys on Cultural Participation*. Paper, presented at International Symposium on Culture Statistics, October 21-23, Montreal, Canada /online/. Retrieved on 10 November 2011 from [http://www.colloque2002symposium.gouv.qc.ca/PDF/Pronovost\\_paper\\_Symposium.pdf](http://www.colloque2002symposium.gouv.qc.ca/PDF/Pronovost_paper_Symposium.pdf).
- Predlog modela kulturno-umetnostne vzgoje. Raziskovalna študija s področja kulturne vzgoje [Proposal of Arts and Cultural Education] (2009) /online/. Retrieved on 14 January 2012 from [http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/kulturna\\_politika/Kulturna\\_vzgoja\\_2009.pdf](http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/kulturna_politika/Kulturna_vzgoja_2009.pdf)
- Reinvesting in Arts Education. *Winning America's Future through Creative Schools*. (2011). Washington, DC.
- Road Map for Arts Education, UNESCO (2006). The World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21<sup>st</sup> Century /online/. Retrieved on 10 October 2012 from [http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL\\_ID=30335&URL](http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=30335&URL).
- Russel, J., & Zembylas, M. (2007). Arts Integration in the Curriculum: A Review of Research and Implications for Teaching and Learning. In L. Bresler (Ed.), *International Handbook of Research in Arts Education* (pp. 287 – 303). Dordrecht: Springer.
- Schacter, J., Thum, Y. M., & Zifkin, D. (2006). How Much Does Creative Teaching Enhance Primary School Students' Achievement? *Journal of Creative Behavior*, 40 (1), 47-72.
- Schirmacher, R. (2002). *Art and creative development for young children*. Albany, NY: Delmar Thomson Learning.
- Sharp, C., & Le Métails, J. (2000). *The Arts, Creativity and Cultural Education: An international Perspective* (International Review of Curriculum and Assessment Frameworks Project). London: Qualifications and Curriculum Authority.
- Sicherl- Kafol, B. (2007). Procesni in vsebinski vidik medpredmetnega povezovanja. In J. Krek, T. Hodnik Čadež, J. Vogrinc, B. Sicherl- Kafol, T. Devjak, & V. Štemberger (Eds.), *Učitelj v vlogi raziskovalca: akcijsko raziskovanje na področjih medpredmetnega povezovanja in vzgojne zasnove v javni šoli* (pp. 112-130). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Šuvaković, M. (2007). Epistemologija učenja umetnosti. *Maska*, 22 (103-104), 14-22.
- Taggart, G., Whitby, K., & Sharp, C. (2004). *Curriculum and Progression in the Arts: An International Study*, Final report. London: Qualifications and Curriculum Authority.
- The Arts and Education: New Opportunities for Research* – Arts Education Partnership (2004) /online/. Retrieved on 6 August 2013 from <http://www.aep-arts.org/wp-content/uploads/2012/08/OpportunitiesResearch.pdf>
- Thompson, C.M. (2006). Repositioning the visual arts in early childhood education: A decade of reconsideration. In B. Spodek, & O. Saracho (Eds.), *Handbook of Research on the Education of Young Children* (pp.223-242). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

- Ule, M. (2008). Mladi, kultura, vzgoja. In N. Požar Mazijašič, & N. Bucik (Eds.), *Kultura in umetnost v izobraževanju - popotnica 21. stoletja*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Vasudevan, L., & Hill, M.L. (2008). Moving beyond dichotomies of media engagement in education: An introduction. In M.L. Hill, & L. Vasudevan (Eds.), *Media, Learning, and Sites of Possibility* (pp. 1-12). New York: Peter Lang.
- Work Plan for Culture 2008-10 /online/*. Retrieved on 10 September 2011 from [http://europa.eu/legislation\\_summaries/culture/cu0001\\_en.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/culture/cu0001_en.htm)
- Zbainios, D., & Anastasopoulou, A. (2012). Creativity in Greek Music Curricula and Pedagogy: An Investigation of Greek Music Teachers' Perceptions. *Creative education*, 3 (1), 55-60.

---

**Olga Denac**

Faculty of Education University of Maribor  
Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenia  
[olga.denac@uni-mb.si](mailto:olga.denac@uni-mb.si)

**Branka Čagran**

Faculty of Education University of Maribor  
Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenia  
[branka.cagran@uni-mb.si](mailto:branka.cagran@uni-mb.si)

**Jerneja Denac**

Faculty of Education University of Ljubljana  
Kardeljeva Plščad 16, 1000 Ljubljana, Slovenia  
[jerneja.denac@pef.uni-lj.si](mailto:jerneja.denac@pef.uni-lj.si)

**Barbara Sicherl Kafol**

Faculty of Education University of Ljubljana  
Kardeljeva Plščad 16, 1000 Ljubljana, Slovenia  
[barbara.kafol@guest.arnes.si](mailto:barbara.kafol@guest.arnes.si)

# Stavovi studenata prema umjetničkom i kulturnom odgoju u slovenskom odgojno-obrazovnom sustavu

---

## Sažetak

*U radu su prikazani rezultati istraživanja u kojem su sudjelovala 552 studenata iz cijele Slovenije. Istraživanje ispituje kulturni i umjetnički status studenata, njihov stav/mišljenje o uključivanju kulture i umjetnosti u odgojno-obrazovni sustav, kao i njihov stav prema odgoju i umjetnosti. Prema dobivenim rezultatima, studenti ne smatraju da su duhovne, kulturne i estetske vrijednosti od velike važnosti. Oni vjeruju da se osnovne i srednje škole trebaju više usredotočiti na kulturu čitanja i intermedijalnu umjetnost, a sustav visokog obrazovanja na ciljeve koji se odnose na formiranje pozitivnih stavova prema kulturnoj baštini. Studenti različitih studijskih programa složili su se posebno da postoji potreba timskog planiranja u procesu učenja, kao i da je umjetnički odgoj od velike važnosti za razvoj kreativnog potencijala pojedinca. U manjoj su mjeri iskazali slaganje s mjerama potrebnima za poboljšanje kvalitete umjetničkog odgoja i stavovima koji se odnose na sadržaje u visokom obrazovanju budućih odgojitelja i učitelja. Rezultati koji se odnose na ciljeve istraživanja također pokazuju statistički značajne razlike između studijskih programa. Umjetničkom i kulturnom odgoju u odgojno-obrazovnom sustavu veću važnost pridaju studenti društvenih znanosti, učiteljskog i odgojiteljskog studija nego studenti prirodnih znanosti.*

**Ključne riječi:** *ciljevi umjetničkog i kulturnog odgoja; studenti; umjetnost i kulturna područja.*

## Uvod

U suvremenoj postmodernoj kulturi koja potiče razvoj masovne kulture potrošačkog društva pojedinac se osjeća zatočen u krugu potrage za vlastitim identitetom, a važnost umjetnosti se umanjuje. Međutim, suvremeni odgoj i obrazovanje još uvijek je usmjeren na razvoj stručnog specifičnog znanja i vještina utemeljenih na

intelektualnim sposobnostima, dok se istodobno zanemaruju ostali elementi osobnosti svakog učenika (osjećaji, emocije...). Istaknuti znanstvenici u području pedagogije već su upozorili na opasnosti od jednostranog razmišljanja u odgoju i obrazovanju. Kroflič ističe da bi se „vrijednost umjetnosti trebala povećati u duhu postmoderne epistemologije i vrijednosnih orijentacija, jer je to ključni instrument koji omogućuje empatično priznavanje različitih perspektiva i postavljanje egzistencijalnih pitanja” (Kroflič, 2007, str. 14). Kada mladi ljudi zabrinuto postavljaju pitanja o ciljevima i smjerovima koje bi trebali slijediti u svom životu, odgovornost je društva i odgojno-obrazovnog sustava pripremiti ih što je moguće bolje za neizvjesnu budućnost.

Kulturni i umjetnički odgoj područje je ljudskog djelovanja koje potiče kritički stav prema stvarnosti i utječe na oblikovanje identiteta pojedinca i razvoj znanja o kulturi i načine izražavanja. Važnost kulturnog i umjetničkog odgoja očituje se u brojnim dokumentima koji također naglašavaju ulogu umjetnosti i kulturnog odgoja u razvoju kreativnosti i svijesti o kulturi (*Umjetnost i odgoj [The Arts and Education]* (2004), *Plan za umjetnički odgoj [Road Map for Arts Education]*(2006), *Ponovno ulaganje u umjetnički odgoj [Reinvesting in Arts Education]* (2011). U Sloveniji su ti dokumenti u skladu s *Nacionalnim smjernicama za kulturni i umjetnički odgoj* (2009), *Prijedlogom modela kulturnog i umjetničkog odgoja* (2009) i *Nacionalnim programom za kulturu* (2008.-2011.). Uz *Komunikaciju Komisije Europskom parlamentu, Vijeću i Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o Europskom programu za kulturu u globaliziranom svijetu* (2007), *Radni plan za kulturu 2008.-10.*(2008), proglašenje 2008. godine Europskom godinom multikulturalnog dijaloga i 2009. Europskom godinom kreativnosti i inovativnosti, Europska je komisija također istaknula važnost kreativnosti i inovativnosti, kao i ulogu kulture i kreativnosti. Navedimo samo neke od ključnih preporuka navedenih u tim dokumentima: umjetnički odgoj trebao bi biti obavezan na svim razinama obrazovanja, umjetnički odgoj treba poučavati uz pomoć najnovijih informacijsko-komunikacijskih tehnologija; nastavu treba učiniti još privlačnijom preko organizacije susreta s umjetnicima i posjeta kulturnim institucijama.

Kada se istražuje status odgoja u području umjetnosti i kulture, javljaju se brojna pitanja: Jesmo li svjesni važnosti umjetnosti i kulturnih vrijednosti za očuvanje demokratskog i humanog društva u Sloveniji? Jesu li sadržaji i ciljevi umjetničkog i kulturnog odgoja i obrazovanja dovoljno zastupljeni u planiranom i operativnom osnovnoškolskom kurikulumu? Kako vidimo ulogu nastavnika koji poučava umjetničke predmete?

## **Važnost umjetnosti i kulturnih vrijednosti za očuvanje humanog i demokratskog društva**

Nedostatak kulturnih i umjetničkih vrijednosti u društvenoj stvarnosti može rezultirati uništenjem suvremene kulture i nedostatkom duhovne ravnoteže na individualnoj razini (Musek, 2008). Što je veći značaj uloge humanističkih i kulturnih

vrijednosti u društvu, to će snažnije suvremeni čovjek moći graditi svoj budući identitet i perspektivu. Slovenija je tradicionalno poštovala kulturu i umjetnost, međutim, još uvijek nije dovoljno razvijena svijest o njihovoj važnosti za očuvanje demokratskog društva koje se temelji na civilizacijskim postignućima čovječanstva i koje ima ulogu očuvati ih i njegovati (Musek i Musek Lešnik, 2003).

Na koji način mladi ljudi primaju i obrađuju sadržaje i postignuća utemeljene kulture, koji dolaze do njih preko raznih institucija svijeta odraslih? Mogli bismo se ovdje pozvati na Ule (2008, str. 96) koja vjeruje da „mladi ljudi doživljavaju i duhovno integriraju elemente utemeljene kulture samo u onoj mjeri u kojoj je u skladu s kulturom mladih“.

Kulturne i umjetničke vrijednosti nisu dovoljno prisutne u suvremenom obrazovanju, koje je unatoč kritikama, još uvijek značajno obilježeno popustljivim, postmodernim načinom razmišljanja. Iz toga je razloga potrebno istražiti ulogu umjetničkog odgoja u razvoju kreativnosti i kulturne svijesti kako bi se zadovoljile potrebe 21. stoljeća. „Svako dijete i odrasla osoba ima pravo na obrazovanje i sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu, jer umjetnost predstavlja intrinzični dio načina na koji ljudi djeluju u svijetu“ (Bamford, 2006, str. 19). Preko umjetnosti pojedinci mogu razviti osjećaj za kreativnost, sposobnost da preuzmu inicijativu, bogatu maštu, emocionalnu inteligenciju, kritičko promišljanje i slobodno mišljenje. Odgoj i obrazovanje u umjetnosti i preko umjetnosti može utjecati na cjelokupan razvoj pojedinca, dok istodobno svojim sadržajem doprinosi njegovu razumijevanju potreba suvremenog društva u kojem živi (Denac i sur., 2011).

## **Ciljevi i sadržaj umjetničkog odgoja u planiranom i operativnom kurikulumu**

Na stranicama *Eurydice* mreže 2009. objavljen je pregled planiranja i provedbe programa kulturnog i umjetničkog odgoja u kurikulumima europskih država; najčešće zastupljeni opći ciljevi umjetničkog odgoja su: razvijanje umjetničkih znanja i sposobnosti, poznavanje i razumijevanje; razvijanje kritičke evaluacije i estetske prosudbe; razumijevanje kulturne različitosti i važnost kulturne baštine; razvijanje vještina potrebnih za osobno izražavanje i razvijanje kreativnosti. Osim ciljeva učenja definiranih za umjetnički i kulturni odgoj, potrebno je spomenuti i opće ciljeve učenja u nastavnim planovima i programima koji mogu biti povezani s umjetnošću i kulturom, kao što je poticanje međupredmetne integracije između umjetnosti i drugih predmeta.

Analiza slovenskih visokoškolskih programa za obrazovanje budućih odgojitelja i učitelja pokazuje da su sadržaji, kao i ciljevi umjetničkog i kulturnog odgoja adekvatno zastupljeni u nastavnim planu i programu, naravno, u većoj mjeri u umjetničkim kolegijima u programima odgojiteljskog i učiteljskog studija, kao i humanističkim znanostima, a manje u prirodnim znanostima.

Poučavanje umjetnosti i kulture omogućuje mnoge veze između različitih predmeta, stoga didaktički pristup koji uključuje međupredmetnu integraciju predstavlja

polaznu točku za primjenu umjetničkih i kulturnih odgojnih ciljeva u proces učenja. Uključivanjem umjetničkih ciljeva, sadržaja i metoda rada u nastavu drugih predmeta razvijamo stav prema umjetnosti (Schirrmacher, 2002; Thompson, 2006). Iskustvo pokazuje da međupredmetna integracija omogućuje učenicima razvijanje interesa i motivacije za učenje i produbljivanje osobnog razumijevanja te mogućnost da prošire primjenu znanja. Osim toga, učenici postižu bolje rezultate učenja, pokazuju bolje međuljudske odnose i motivaciju za učenje, iskazuju samopouzdanje, međusobnu suradnju i razumijevanje; također se bolje prisjećaju i bolje razumiju nastavne materijale, a mogu prenositi znanja i sposobnosti učenja između različitih tematskih područja (Bevc, 2005). Iako međupredmetna integracija u Sloveniji još uvijek traga za profesionalno prihvatljivim rješenjima, istraživanja pokazuju da je već često prisutna u nastavi. Međutim, sama učestalost još ne osigurava nužno i kvalitetu. Prečesto sadržajna dimenzija dominira provedbom međupredmetne integracije. Međutim, kvalitetna međupredmetna integracija također zahtijeva da se uzme u obzir i dimenzija cilj – proces (Sicherl-Kafol, 2007).

Sve je jasnije da državne institucije i razni dokumenti nude uglavnom teorijska polazišta o važnosti i ulozi umjetničkog i kulturnog odgoja koja se također uzimaju u obzir prilikom izrade nastavnog plana i programa, međutim, oni ne pružaju nikakve konkretne didaktičke pristupe poučavanja umjetničkih i kulturnih sadržaja. Stoga se postavlja pitanje u kojoj mjeri nastavnici (učitelji razredne nastave, predmetni nastavnici kulturno-umjetničkih predmeta, predmetni nastavnici drugih predmeta kao što su primjerice povijest, matematika ... i zaposleni u visokom obrazovanju) mogu provoditi ciljeve umjetničkog i kulturnog odgoja u planiranom i operativnom nastavnom planu i programu.

## **Uloga učitelja u poučavanju umjetničkih predmeta**

Učitelji koji predaju umjetničke predmete imaju ključnu ulogu u razvoju učeničkih kreativnih sposobnosti (Zbainos i Anastasopoulou, 2012). Brojni autori i rezultati istraživanja ukazuju na činjenicu da bi se u kulturnom i umjetničkom odgoju više pažnje trebalo posvetiti osposobljavanju nastavnika kako bi se uspostavilo kreativno okruženje u školama i time omogućilo smisljeno učenje (KEA Europski poslovi, 2009; Sharp i Le Métais, 2000; Taggart i sur., 2004; Bamford, 2006). Prema Taggart i sur. (2004), nastavnici koji poučavaju umjetnost na samom početku školovanja (prvi ciklus, 6-8 godina starosti) više se susreću s poteškoćama u poučavanju umjetnosti nego predmetni nastavnici koji poučavaju u višim razredima. „Kvaliteta umjetničkog odgoja pod utjecajem je uspješne suradnje između predmetnih nastavnika, učitelja razredne nastave i priznatih umjetnika (oblici partnerstva: posjeti muzejima, galerijama, glazbenim izvedbama i kazališnim predstavama, posjeti umjetnika školama itd.). Uspješna suradnja temelji se na međusobnom poznavanju i razumijevanju zadanih ciljeva i uzajamnom poštivanju kompetencija (Denac i sur., 2011, str. 123).

Budući da kvalitetno planiranje i provođenje odgojno-obrazovnog procesa koji uključuje umjetničke discipline uglavnom ovisi o nastavniku, naš je cilj bio, u okviru

opsežnog empirijskog istraživanja povezanog s kulturom i umjetnošću u slovenskom odgojno-obrazovnom sustavu, ispitati mišljenja studenata, tj. budućih odgojitelja i učitelja, o umjetničkom i kulturnom odgoju.

## **Ciljevi empirijskog istraživanja**

Cilj je istraživanja utvrditi:

- umjetnički i kulturni status studenata,
- stavove/mišljenje studenata o tome koliko pažnje treba posvetiti pojedinim područjima kulture i umjetnosti u sustavu osnovnog i srednjeg obrazovanja,
- mišljenje studenata o ostvarivanju ciljeva umjetničkog i kulturnog odgoja u njihovu prethodnom visokoškolskom obrazovanju i
- stav studenata prema odgoju i obrazovanju i umjetnosti.

U skladu s navedenim osnovnim ciljevima želimo provjeriti postojanje razlika s obzirom na studijski program ispitanika (odgojiteljski studij, učiteljski studij, prirodne znanosti, društvene znanosti), posebno u odnosu na stavove studenata, a naglasak će biti na ulozi njihovih studijskih interesa.

## **Metodologija**

### ***Uzorak istraživanja***

U istraživanju su sudjelovali redovni studenti treće godine sa sva tri slovenska sveučilišta (Sveučilište u Mariboru, Sveučilište u Ljubljani, Sveučilište Primorska). Među studentima koji su ispunili upitnik (n=552) bili su studenti odgojiteljskog studija (n=128), učiteljskog studija (N=189), prirodnih znanosti (n=98) i društvenih znanosti (n=137). Uzorak studenata definiran je na razini primjene inferencijalne statistike kao jednostavan slučajni uzorak odabran iz hipotetske populacije.

### ***Postupak prikupljanja podataka***

Podatci su prikupljeni s pomoću upitnika u siječnju 2012. godine. Upitnik za studente sastojao se od pitanja zatvorenog tipa (dihotomna pitanja, pitanja s verbalnim i skaliranim odgovorima) i 5-stupanjska skala Likertova tipa o stavovima. Upitnik je izrađen u skladu sa sljedećim mjernim karakteristikama.

*Valjanost* se temelji na racionalnoj procjeni stručnjaka (savjetnika za umjetničko područje pri Nacionalnom institutu za obrazovanje) o karakteristikama vezanim uz sadržaj i format preliminarnog upitnika i rezultata preliminarnog testiranja.

*Pouzdanost* je osigurana detaljnim uputama, nedvosmislenim i konkretnim pitanjima i usporedbom odgovora na pitanja sličnog sadržaja. Empirijski test također je proveden kako bi se provjerila pouzdanost Likertove skale pri mjerenju stavova. Izračun Cronbach alfa koeficijenta pouzdanosti ( $\alpha = 0,774$ ) potvrđuje pouzdanost skale.

*Objektivnost* se oslanja na prevladavajuća pitanja zatvorenog tipa.



## Postupak obrade podataka

Podaci su obrađeni postupcima deskriptivne i inferencijalne statistike. Koristili smo distribuciju frekvencija ( $f$ ,  $f\%$ ), srednje vrijednosti stupnja slaganja ( $\bar{x}$ ) i razine srednje vrijednosti ( $\bar{R}$ ), parametrijske (analiza varijance) i neparametrijske testove ( $\chi^2$ -test, Kruskal-Wallis test).

## Rezultati i rasprava

Rezultati su prikazani u skladu s četiri temeljna cilja istraživanja u četiri poglavlja.

## Umjetnički i kulturni status studenata

Ispitani su stavovi studenata o važnosti različitih vrijednosti za život pojedinca i društva.

**Tablica 1.** Vrijednosne kategorije (Musek, 2000) prikazane prema razinama srednje vrijednosti

Vrijednosti	$\bar{R}$
Obiteljske (ljubav partnera, djece)	10,4475
Socijalne (nesebičnost, prijateljstvo, solidarnost)	9,7301
Zdravstvene (zdravlje, zdrava prehrana, vježbanje)	9,5870
Tradicionalne (dobrota, marljivost, odgovornost)	8,4674
Osjetilne (radost i zabava, udobnost, tjelesni užitci)	7,9891
Sigurnosne (sigurnost, odmor)	7,6775
Kognitivne (znanje, napredak, istina, znanost)	6,4348
Duhovne i kulturne (duhovni razvoj, mudrost, kulturni život)	5,6830
Estetske (ljepota, sklad, umjetnost, glazba)	5,6377
Vjerske (vjera, ljubav, nada)	5,4746
Statusne (moć, ugled, slava, novac, dugovječnost)	4,5018
Domoljubne (ljubav prema domovini, nacionalni ponos)	4,1757

Kao što se može vidjeti iz Tablice 1, studenti smatraju obiteljske vrijednosti najvažnijima, a nakon toga socijalne, zdravstvene i tradicionalne. Na sredini niza su osjetilne i sigurnosne vrijednosti, zatim kognitivne, duhovne i kulturne vrijednosti. Na dnu niza su estetske, vjerske, statusne i domoljubne vrijednosti, koje studenti smatraju najmanje važnima. Ako gledamo ocjenu važnosti duhovnih, kulturnih i estetskih vrijednosti, možemo vidjeti da ih studenti ne smatraju vrlo važnima. Musek i Musek Lešnik (2003) također su utvrdili da Slovenci smještaju umjetnost i kulturu u posljednju četvrtinu na ljestvici vrijednosti.

Budući da su većina sudionika u istraživanju bile osobe ženskog spola (91,1%), i ne čudi da smatraju obiteljske vrijednosti najvažnijima. To je u skladu s nedavnim istraživanjima koja su pokazala da se, umjesto glavnih vrijednosti koje se oslanjaju na jake ideologije (politiku, religiju, nacionalne osjećaje), pojavljuju nove vrijednosti koje su bliže pojedincu i njegovu osobnom iskustvu (materijalna i socijalna sigurnost, prijateljstva i odnosi, zdravlje i zdrav okoliš, kvaliteta svakodnevnog života i samoostvarenje) (Ule, 2008). Fištravec (2005) tvrdi da se u slučaju slovenskih studenata

ističu tri vrijednosti: „individualizam (npr. biti neovisan, imati pouzdanog partnera), konvencionalizam (imati stabilan obiteljski život, biti odgovoran i siguran te imati karijeru) i humanizam (altruizam, tolerancija, kreativnost, socijalna osjetljivost, ekologija)” (Fištravec, 2005, str. 70).

Statistički značajne razlike postoje u procjeni važnosti pojedinih vrijednosti s obzirom na odabrani studij, i to u osjetilnim ( $\chi^2=15,496$ ;  $P=0,001\pm$ ), sigurnosnim ( $\chi^2=15,420$ ;  $P=0,001\pm$ ), duhovnim i kulturnim ( $\chi^2=25,700$ ;  $p=0,000$ ) te estetskim vrijednostima ( $\chi^2=23,657$ ;  $P=0,000$ ). Studenti odgojiteljskog studija pridaju najveću važnost osjetilnim, sigurnosnim i estetskim vrijednostima, dok studenti društvenih znanosti najviše cijene duhovne i kulturne ideale. Najmanju važnost osjetilnim vrijednostima i sigurnosti, kao i estetskim vrijednostima, pridaju studenti prirodnih znanosti, odnosno duhovnim i kulturnim vrijednostima studenti učiteljskog studija. Postoji također tendencija razlike u socijalnim vrijednostima ( $\chi^2=7,418$ ;  $P=0,060$ ) kojima studenti društvenih znanosti pridaju najveću važnost, a studenti prirodnih znanosti najmanju te u obiteljskim vrijednostima ( $\chi^2=7,134$ ;  $P=0,068$ ) kojima najveću važnost pripisuju studenti odgojiteljskog studija, a najnižu studenti prirodnih znanosti. Rezultati upućuju na zaključak da je procjena važnosti različitih vrijednosti pod utjecajem odabira studijskog programa, budući da svaki pojedinac razvija svoj sustav vrijednosti tijekom svog formalnog obrazovanja.

### ***Mišljenje studenata o tome koliko pažnje treba posvetiti pojedinim umjetničkim i kulturnim područjima u sustavu osnovnog i srednjeg obrazovanja***

Tablica 2.

Većina studenata vjeruje da bi se osnovne škole trebale više usredotočiti na kulturu čitanja, intermedijalne umjetnosti i kulturnu baštinu. Statistički značajne razlike u mišljenjima studenata o posvećivanju veće pozornosti pojedinačnim umjetnostima i kulturnim područjima povezanim s odabirom studijskog programa pokazale su se u području glazbe ( $\chi^2=17,180$ ;  $P=\pm 0,001$ ). Među ispitanicima koji kažu da glazbi treba posvetiti više pozornosti ponajprije su studenti učiteljskog i odgojiteljskog studija, dok studenti prirodnih znanosti vjeruju da u osnovnoj školi ne treba posvećivati veću pozornost glazbi. Možemo pretpostaviti da su budući odgojitelji i učitelji razredne nastave svjesni utjecaja glazbene umjetnosti na integriran i uravnotežen razvoj osobnosti djeteta. To je i razlog da vjeruju kako više pažnje treba posvetiti glazbenim aktivnostima u vrtićima i školama. Tendencija razlike postoji i u području kulture čitanja ( $\chi^2=6,866$ ;  $P=0,076$ ). Studenti društvenih znanosti i učiteljskog studija vjeruju da bi osnovne škole trebale obratiti više pozornosti kulturi čitanja. Prema studentima, sustav srednjoškolskog obrazovanja treba posvetiti veću pozornost intermedijalnim umjetnostima, kulturi čitanja i likovnoj umjetnosti. Statistički značajne razlike primijećene u mišljenjima studenata o kulturi čitanja ( $\chi^2=9,253$ ;  $P=0,026$ ) ukazuju na to da većina studenata društvenih znanosti vjeruje kako je u srednjim školama potrebno posvetiti više pozornosti kulturi čitanja.

Valja napomenuti kako većina studenata smatra da i osnovno i srednjoškolsko obrazovanje treba posvetiti više pozornosti kulturi čitanja i intermedijalnim umjetnostima. Rezultati pokazuju da su posebno studenti društvenih znanosti i učiteljskog studija svjesni situacije s kojom se suvremeno društvo suočava, zasićenosti mnoštvom audio-vizualnih oblika zabave koji ne ostavljaju vremena za čitanje knjiga. Zbog toga škole trebaju poticati više aktivnosti u području kulture čitanja. Stručnjaci (Grosman i Pečjak, 2005) upozoravaju na to da su nastavnici svjesni važnosti kulture čitanja na deklarativnoj razini, međutim, nije poznato jesu li oni dovoljno osposobljeni za kvalitetniji rad s učenicima. Stručno znanje i uvjerenja nastavnika imaju važan utjecaj na način i kvalitetu njihova rada.

### ***Mišljenja studenata o postizanju ciljeva umjetničkog i kulturnog odgoja u njihovu prethodnom visokoškolskom obrazovanju***

Više od polovine studenata smatra da je njihovo prethodno visokoškolsko obrazovanje često uključivalo sljedeće ciljeve umjetničkog i kulturnog odgoja: razvijanje slobodnog i kritičkog mišljenja (58,3%), povećanje mašte (54,9%), podizanje svijesti o prirodnom i kulturnom okruženju (52,0%) i poticanje međupredmetne integracije (50,5%), a samo rijetko razvijanje estetskog senzibiliteta (66,7%), pokazivanje vlastite kulture (64,3%), pokazivanje kulture drugih naroda (62,0%), formiranje umjetničkih i kulturnih vrijednosti (60,7%), razvijanje svijesti o kulturnom identitetu (60,3%), upoznavanje drugih kultura (59,1%), razvijanje kritičkih stavova prema kulturi i umjetnosti (57,1%), razumijevanje kulturne raznolikosti (54,5%), upoznavanje vlastite kulture (55,1%) i povezivanje učeničkih emocionalnih, intelektualnih, fizičkih i kreativnih sposobnosti (50,9%).

Mišljenja koja su iskazali studenti dovode do zaključka da sveučilišni profesori u svom pedagoškom radu slijede opće ciljeve umjetničkog i kulturnog odgoja kao što su razvoj slobodnog i kritičkog mišljenja, poticanje mašte i podizanje svijesti studenata o prirodnom i kulturnom okruženju. Oni su, međutim, manje uspješni u postizanju ciljeva s kojima pomažemo oblikovati pozitivan odnos prema kulturnim vrijednostima, prema pokazivanju vlastite kulture i kultura drugih naroda, prema estetskom senzibilitetu, unatoč činjenici da kolegiji studijskih programa u koje je uključena većina studenata-sudionika istraživanja nude brojne mogućnosti za provedbu navedenih ciljeva umjetničkog i kulturnog odgoja. Odnos prema kulturnoj baštini vlastitog i drugih naroda tumačimo kao način razumijevanja samoga sebe, a u isto vrijeme razumijevanja drugih u bogatstvu kulturnih i etničkih razlika (Banks, 1999). Zbog toga je primjereno pitati kako će studenti koji zanemaruju cilj razvijanja kulturnog identiteta moći odgovoriti na potrebe suvremenog društva obilježenog sve većim kulturnim raznolikostima. Visokoškolsko okruženje mora biti otvoreno za različite kulture i posredstvom multikulturalnog i interkulturalnog pristupa mora razvijati razumijevanje i toleranciju prema drugima i prema različitim kulturama. U tolerantnoj i raznolikoj kulturnoj sredini mladi ljudi će moći razviti vlastiti nacionalni

identitet i prepoznati u drugima ono što očekuju i za sebe. Brumen, Čagran, Grkinič (2012, str. 213) naglašavaju da „interakcija, iako uključuje osobe različitih društvenih identiteta, kultura ili religija, obogaćuje iskustva pojedinca i nije jednosmjerni proces. Ona uključuje otvorenu i uljudnu razmjenu stavova, spremnost na prihvaćanje argumenata i međusobno razumijevanje svih sudionika ovoga procesa.“ Studenti svih studijskih programa trebaju razvijati osjetljivost za pitanja kulturnog identiteta, što je, osobito u ovom modernom globaliziranom svijetu, važno ne samo za opstanak sam po sebi nego i za poboljšanje kvalitete života u složenim okolnostima interkulturalnih kontakata.

Postoji statistički značajna razlika u mišljenju učenika o učestalosti ostvarivanja ciljeva umjetničkog i kulturnog odgoja tijekom njihova visokoškolskog obrazovanja u vezi s odabranim studijskim programom:

- većina studenata odgojiteljskog studija procjenjuje da su sljedeći ciljevi bili često zastupljeni tijekom njihova visokog obrazovanja: razvoj estetskog senzibiliteta ( $\chi^2=72,221$ ;  $P=0,000$ ), razvoj emocionalne inteligencije ( $\chi^2=15,772$ ;  $P=0,015$ ), povećanje mašte ( $\chi^2=17,792$ ;  $P=0,007$ ), razvoj kritičkih stavova prema kulturi i umjetnosti ( $\chi^2=35,427$ ;  $P=0,000$ ), formiranje umjetničkih i kulturnih vrijednosti ( $\chi^2=29,764$ ;  $P=0,000$ ), podizanje svijesti o prirodnom i kulturnom okruženju ( $\chi^2=26,331$ ;  $P=0,000$ ), poticanje međupredmetne integracije ( $\chi^2=24,020$ ;  $P=0,001$ ), povezivanje učeničkih emocionalnih, intelektualnih, fizičkih i kreativnih sposobnosti (50,9%) (tendencija razlike  $\chi^2=12,415$ ;  $P=0,053$ );
- većina studenata društvenih znanosti procjenjuje da su sljedeći ciljevi bili često zastupljeni tijekom njihova visokog obrazovanja: upoznavanje vlastite kulture ( $\chi^2=37,422$ ;  $P=0,000$ ), izražavanje vlastite kulture ( $\chi^2=21,620$ ;  $P=0,001$ ), razvijanje svijesti o kulturnom identitetu ( $\chi^2=32,996$ ;  $P=0,000$ ), upoznavanje drugih kultura ( $\chi^2=28,451$ ;  $P=0,000$ ), razumijevanje kulturne raznolikosti ( $\chi^2=30,391$ ;  $P=0,000$ ), izražavanje kulture drugih naroda ( $\chi^2=19,922$ ;  $P=0,003$ ), poticanje tolerancije različitih kultura ( $\chi^2=27,003$ ;  $P=0,000$ ), razvoj slobodnog i kritičkog mišljenja (tendencija razlike  $\chi^2=11,185$ ;  $P=0,083$ );
- većina studenata prirodnih znanosti, međutim, navodi da ciljevi umjetničkog i kulturnog odgoja rijetko ili gotovo nikada nisu bili uključeni u njihovo prethodno visokoškolsko obrazovanje.

Rezultati našeg istraživanja pokazuju da se sveučilišni profesori koji predaju studentima odgojiteljskog studija zalažu za ostvarivanje općih ciljeva umjetničkog i kulturnog odgoja koliko je god moguće, dok su sveučilišni profesori u društvenim znanostima u velikoj mjeri svjesni važnosti ciljeva koji se odnose na razvoj pozitivnog stava prema kulturnim vrijednostima, prema izražavanju vlastite kulture i izražavanju kulture drugih naroda, na razvoj svijesti studenata o vlastitom kulturnom identitetu, što je ujedno i rezultat znatno većeg udjela multikulturalnih sadržaja u studijskim

programima društvenih znanosti. Iako su navedeni sadržaji također uključeni u nastavne planove i programe studijskih programa učiteljskog i odgojiteljskog studija, rezultati istraživanja pokazuju da su ih nastavnici samo rijetko uključivali u proces učenja. Planiranje ciljeva umjetničkog i kulturnog odgoja nesumnjivo ovisi o izabranom studijskom programu, nastavnim planovima i programima i kurikulu predmetnih područja. Međutim, opravdano je očekivati da će nastavnici koji poučavaju kolegije iz prirodnih znanosti uključiti više ciljeva umjetničkog i kulturnog odgoja u proces učenja.

Brojne studije o učincima integriranih kurikula umjetnosti pokazuju da „umjetnost integrirana u nastavu ima potencijal za razvoj mnogih, u pravilu nemjerljivih, aspekata studentskog razvoja” (Horowity, 2004 prema Russel i Zembylas, 2007, str. 293), i da je učinke posredstvom učenja umjetnosti i u učenju umjetnosti teško izmjeriti. Istraživanje „Učenje kroz umjetnost” (isto) tako je pokazalo da se učinci učenja posredstvom umjetnosti ne odražavaju u rezultatima učenja u matematici i jeziku. Međutim, moguće je odrediti prednosti kurikula umjetnosti na razini motivacije učenika i njihova emocionalnog, fizičkog, kognitivnog i socijalnog razvoja.

Ako razumijemo integraciju umjetnosti kao “vezu između dvije ili više tradicionalnih discipline ili predmeta” (Russel i Zembylas, 2007, str. 289) i također kao “konceptualni pojam koji se odnosi na aktivnosti koje nastoje uvesti umjetnosti kroz druge nastavne discipline” (isto), onda možemo pretpostaviti ostvarivanje ciljeva umjetnosti kao što su, primjerice, razvoj kritičkog mišljenja, pojačana maštovitost, briga za prirodno i kulturno okruženje, stvaranje individualnog kreativnog potencijala itd. u različitim predmetnim područjima (uključujući i neumjetnosti). Važno je integraciju umjetnosti ne razumjeti samo kroz prijenos ciljeva i sadržaja učenja već kao „gajenje navika uma” (Bresler, 2006). Takav pristup, naravno, prije svega zahtijeva stručno osposobljene učitelje jer „učitelji se osjećaju neugodno kada se od njih traži da poučavaju na integrirani način, osim ako prije nisu imali prilike za razvoj dubljeg znanja iz predmeta koje pokušavaju integrirati” (Russel i Zembylas, 2007, str. 296).

### ***Stavovi studenata prema odgoju i umjetnosti***

Studenti su koristili 5-stupanjsku skalu (5 – u potpunosti se slažem, 4 – slažem se, 3 – niti se slažem niti se ne slažem, 2 – ne slažem se, 1 – u potpunosti se ne slažem) kako bi izrazili svoj stav o četiri skupine stavova, odnosno stav prema:

- značaju umjetničkog odgoja,
- mjerama za podizanje kvalitete umjetnosti i kulturnog odgoja,
- sadržajima za obrazovanje budućih nastavnika,
- timskom planiranju odgojno-obrazovnog rada.

Pojedinačne izjave i skupovi stavova analizirani su kao cjeline.

Većina studenata, neovisno o studijskom programu, slaže se kako postoji potreba za timskim planiranjem u odgoju i obrazovanju, prije svega timski rad učitelja razredne nastave, kao i suradnja nastavnika iz raznih predmetnih područja. Složili su se u manjoj

**Tablica 3.** Tvrdnje u pojedinim skupinama stavova razvrstane prema prosječnom stupnju slaganja ( $\bar{x}$ )

Važnost umjetničkog odgoja		Mjere za podizanje kvalitete umjetničkog i kulturnog odgoja		Sadržaj programa izobrazbe budućih odgojitelja i učitelja		Timsko planiranje odgoja i obrazovanja	
Tvrdnja	$\bar{x}$	Tvrdnja	$\bar{x}$	Tvrdnja	$\bar{x}$	Tvrdnja	$\bar{x}$
Umjetnički odgoj omogućuje pojedincima razvijanje vlastitih kreativnih potencijala.	4,172	Promicanju partnerstva između škola, umjetnika i kulturnih institucija potrebno je posvetiti više pozornosti.	3,882	Izobrazba na fakultetu pruža budućim odgojiteljima i učiteljima kvalitetna stručna znanja.	3,795	Planiranje procesa učenja na razini razreda trebalo bi uključivati i timski rad među učiteljima razredne nastave.	4,199
Uz pomoć dobro vođenog procesa poučavanja umjetnički odgoj podiže stupanj motivacije studenata i potiče aktivnu suradnju.	4,014	Neophodno je osigurati dodatno stručno usavršavanje nastavnika u umjetničkom odgoju.	3,857	Izobrazba na fakultetu pruža budućim odgojiteljima i učiteljima kvalitetno opće znanje.	3,759	Planiranje procesa učenja na razini predmeta trebalo bi uključivati timski rad nastavnika koji poučavaju različite predmete.	4,140
Umjetnički odgoj potiče razumijevanje među različitim društvima i kulturama.	3,915	Odgovorne ciljeve umjetničkog odgoja potrebno je sustavno planirati kako bi uključili različite predmete.	3,708	Izobrazba na fakultetu potiče razvoj kreativnih sposobnosti budućih odgojitelja i učitelja.	3,524		
Umjetnički odgoj učvršćuje osobni i kolektivni identitet.	3,877	Osnovnim su školama potrebni koordinatori za kulturu koji bi bili zaduženi za aktivnosti vezane uz umjetnost i kulturu.	3,705	Izobrazba na fakultetu pruža budućim odgojiteljima i učiteljima informaciju o važnosti socijalnih i emocionalnih kompetencija nastavnika.	3,388		
Umjetnički odgoj potiče razvoj interdisciplinarnih znanja, vještina i kompetencija.	3,870						
Umjetnički odgoj može pomoći riješiti problem modernog društva.	3,384						
<b>Ukupno</b>	<b>3,872</b>		<b>3,788</b>		<b>3,616</b>		<b>4,169</b>

mjeri kada je u pitanju potvrda važnosti umjetničkog odgoja. Ljestvica pojedinačnih mišljenja i tvrdnji, međutim, pokazuje da studenti pridaju veliku važnost umjetničkom odgoju u razvoju kreativnih potencijala pojedinca, u podizanju motivacije studenata za studiranje, u poticanju razumijevanja različitih društava i njihovih kultura, u razvoju osobnih i kolektivnih identiteta i razvoju interdisciplinarnih znanja, vještina i sposobnosti. S druge pak strane, pridaju manju važnost umjetničkom odgoju u

rješavanju problema modernog društva. Nešto niža, ali slična opća prosječna stopa slaganja, zabilježena je u slučaju skupa tvrdnji koje se odnose na mjere za podizanje kvalitete kulturnog i umjetničkog odgoja, kao što su promicanje partnerstva između škola, umjetnika i kulturnih institucija, potreba za dodatnim stručnim usavršavanjem, planiranje ciljeva umjetničkog odgoja u okviru različitih predmeta i u suradnji s kulturnim koordinatorima. Studenti su kritični i prema sadržajima ponuđenima u okviru obrazovanja budućih učitelja na sveučilišnoj razini. Iako priznaju da su usvojili solidna stručna i opća znanja u okviru svojih studija, žale što nisu bili u mogućnosti potpuno izraziti svoje kreativne sposobnosti i socio-emocionalne kompetencije.

Bresler (1998) smatra da kontekst unutar kojeg umjetnost djeluje u školama ne može unaprijediti kreativnost kod učenika pa stoga predlaže sustavni pristup planiranju umjetničkog odgoja koji je usmjeren na cilj. U skladu s opažanjima koja nalazimo kod Šuvakovića (2007) potrebno je "zamijeniti prikupljanje pozitivističkih znanja, datuma i podataka s kritičkom analizom i razmatranjem pozitivnih učinaka te recepcijom umjetničkog djela; potrebno je istaknuti pojedinačne doprinose učenika, njihovu sposobnost samoorganizacije i samorefleksije, zamijeniti autoritativnog učitelja masom kritičnih sudionika koji su spremni istraživati i slušati glasove kulture i same umjetnosti" (Šuvaković, 2007, str. 14). Vasudevan i Hill (2008) pitaju kakve su mogućnosti različitog učenja u školi nakon što su mediji i medijski tekstovi postali dio materijala za učenje. Nastavnici umjetnosti trebaju biti upoznati s prednostima i nedostacima različitih medija, novih tehnologija i njihovom primjenom u nastavi. Budući da nastavnici koriste medije kao način izražavanja i oblikovanja identiteta, moraju posjedovati zadovoljavajuća znanja i vještine potrebne za rad s informacijsko-komunikacijskom tehnologijom. Zbog toga izobrazba nastavnika treba uključivati upoznavanje nastavnika s uporabom novih tehnologija s ciljem umjetničkog izražavanja i pružiti im priliku da poučavaju uz pomoć interneta.

Dakle, dobiveni rezultati služe kao podsjetnik na to da nastavnici koji sudjeluju u planiranju i poučavaju u području umjetnosti trebaju imati zadovoljavajuća pedagoško-didaktička znanja i vještine, sposobnost za stvaranje i izvedbu umjetničkih djela i sposobnost analiziranja, tumačenja i vrednovanja umjetničkih djela. Oni bi također trebali razviti svoj osobni potencijal i socijalne i emocionalne kompetencije koje se manifestiraju kroz odgovoran pogled na estetski razvoj studenata, pozitivan stav prema kulturi i umjetnosti i izražavanje radosti i interesa za određenu vrstu umjetnosti.

***Rezultati potvrđuju da se studenti različitih studijskih programa razlikuju u odnosu prema odgoju i obrazovanju i umjetnosti***

Tablica 4.

Pretpostavka o homogenosti varijanci nije potvrđena u trećem dijelu (sadržaj obrazovanja budućih nastavnika), zbog čega se u ovom slučaju oslanjamo na Welchovu

aproksimaciju F-testa, dok smo se u ostatku oslonili na rezultat uobičajenog F-testa. Rezultati pokazuju postojanje statistički značajnih razlika među studentima različitih studijskih programa u njihovu stavu prema važnosti umjetničkog obrazovanja ( $P=0,005$ ), a u vezi s mjerama potrebnim kako bi se poboljšala kvaliteta umjetničkog i kulturnog odgoja ( $P = 0,000$ ). Umjetničkom su odgoju veću važnost dali studenti društvenih znanosti ( $\bar{x}=23,99$ ), odgojiteljskog ( $\bar{x}=23,36$ ) i učiteljskog studija ( $\bar{x}=22,99$ ) nego studenti prirodnih znanosti ( $\bar{x}=22,47$ ). Studenti prirodnih znanosti rezervirani su više nego studenti drugih studijskih programa također kada su u pitanju mjere za podizanje kvalitete umjetničkog i kulturnog odgoja. Razlozi zbog kojih studenti prirodnih znanosti ne pridaju gotovo nikakvu važnost umjetničkom odgoju mogu se naći u prirodi te znanosti, kao i u činjenici da je središte zanimanja na osnovnoj i srednjoškolskoj odgojno-obrazovnoj razini više na prirodnim znanostima, a manje na umjetničkom i kulturnom odgoju. Također smo bili zainteresirani za to u kojoj su mjeri mišljenja studenata uvjetovana njihovom spremnošću da donesu istu odluku o izboru studijskog programa koju su donijeli prije tri godine.

Tablica 5.

U dva skupa tvrdnji (važnost umjetničkog odgoja, sadržaj izobrazbe budućih odgojitelja i učitelja), gdje pretpostavka homogenosti varijance nije potvrđena ( $P<0.05$ ), možemo se osloniti na rezultat aproksimacije, a u ostatku na rezultat općeg F-testa.

Statistički značajna razlika između studenata u vezi s njihovom spremnošću na to da ponovno upišu odabrani studij pojavila se tek u skupu stavova o sadržajima koji se odnose na obrazovanje budućih odgojitelja i učitelja ( $P=0,000$ ). Poticanje razvoja kreativnih sposobnosti studenata i pružanje solidnog stručnog i općeg znanja na sveučilišnoj razini zajedno sa sadržajima za buduće nastavnike o važnosti socio-emocionalnih kompetencija kod nastavnika najjače podržavaju oni studenti koji bi nakon tri godine ponovno odabrali isti studijski program, a najmanje oni koji nakon tri godine razmišljaju o promjeni studijskog programa. Iz navedenog stoga proizlazi da je odluka studenata o promjeni karijere uvjetovana njihovim ograničenim mogućnostima za razvoj kreativnih sposobnosti i socio-emocionalne kompetencije, a ne stečenim stručnim i općim znanjima.

Nastavnik neizravno i izravno doprinosi usponu i padu kvalitete odgojno-obrazovnog rada. Određene osobine kao što je nastavnikova emocionalna toplina, pravednost u komunikaciji, kreativnost, učinkovitost, strpljenje i dosljednost stoga su neki od najvažnijih čimbenika u uspješnom odgojno-obrazovnom procesu. „Ako želimo pokrenuti učenje “višeg reda”, u cijelosti utemeljeno na osobnosti i postići stvarna, trajna, korisna, angažirana, apstraktna znanja, a ne samo ona koja se uče u školi, moramo uključiti već kod usvajanja i senzibilnost i emocije kao oblik društvenog djelovanja u ozračju koje može zadovoljiti psihosocijalne potrebe studenata i nastavnika” (Marentič-Požarnik, 1996, str. 3).



## **Zaključak**

Duhovne, kulturne i estetske vrijednosti potrebno je integrirati u cjelokupni društveni sustav. Isto vrijedi i za Sloveniju: u odgoju i obrazovanju se ne pridaje dovoljno važnosti tim vrijednostima (Denac i sur. 2011). U sustavu osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja trebalo bi posvetiti više pozornosti području kulture čitanja, intermedijalne umjetnosti i važnosti kulturne baštine. Rezultati ovog istraživanja služe kao podsjetnik na to da slovenski sveučilišni profesori u studijskom procesu često u praksi koriste većinu općih ciljeva umjetničkog i kulturnog odgoja, ali ni približno dovoljno pažnje ne pridaje se razumijevanju kulturne raznolikosti i oblikovanju stavova prema kulturnim vrijednostima. Rezultati također pokazuju da studenti slijede niz mjera kako bi se poboljšala kvaliteta umjetničkog i kulturnog odgoja u obrazovnom sustavu. Posebno je važno spomenuti njihovo odobravanje timskog (međupredmetnog) planiranja, potrebu za stručnim usavršavanjem nastavnika u području kulturnog i umjetničkog odgoja i obrazovanja, kao i promicanje partnerstva između škola, umjetnika i kulturnih institucija. Iako obrazovna politika prepoznaje brojne obrazovne, kulturne i socijalne prednosti umjetničkog odgoja, možemo vidjeti da je odgoj i obrazovanje u umjetnosti i posredstvom umjetnosti i dalje nedovoljno kvalitetno implementiran u programe (Bamford, 2006). To nas dovodi do problema izobrazbe onih koji provode programe umjetnosti (učitelji i umjetnici), pružanja pristupa relevantnim informacijama, uspostave aktivnog partnerstva između odgojno-obrazovnih i kulturnih institucija, nadilaženja granica između školskog i poslijesškolskog okruženja i fleksibilnosti u provedbi programa.

Postavlja se pitanje trebaju li se ciljevi umjetničkog i kulturnog obrazovanja razvijati samostalno kroz pojedinačne umjetničke predmete ili u korelaciji s drugim predmetima. Integracija umjetnosti u odgojno-obrazovni sustav bez sumnje zahtijeva sustavnu analizu međupredmetne integracije na razini ciljeva i sadržaja (Kalin i Kind, 2006; Larson i Walker, 2006). Još uvijek je mnogo toga potrebno učiniti kako bi se uspješno razvili konkretni didaktički pristupi ili proveli ciljevi umjetničkog i kulturnog odgoja u drugim predmetnim područjima u kurikulu, ne samo u teoriji nego i u praksi.

Na kraju, ali ne i manje važno, potrebno je naglasiti da, prema mišljenju studenata, slovenske institucije za obrazovanje učitelja i odgojitelja nude kvalitetna stručna i opća znanja, međutim, nedovoljno pozornosti pridaje se razvoju kreativnih sposobnosti i važnosti socijalne i emocionalne kompetencije budućih nastavnika. Rezultati istraživanja vezanih uz kulturu mladih i obrazovanje (Heath, 2001) također upozoravaju na to da škole još uvijek nedovoljno iskorištavaju svoj potencijal kao mjesta kreativnosti i potrage za novim oblicima umjetnosti (Schacter, Thum i Zifkin, 2006). Tradicionalni kanali kreativnosti i kulturnog sudjelovanja mladih u Sloveniji još uvijek su prisutni i danas (npr. stvaranje glazbe, pjevanje i ples, umjetničke aktivnosti, gledanje filmova, posjeti muzejima, kazalištima, performansima...), međutim, oni više nisu nužno dominantni (Kirbiš, 2010). Kreativnost i kulturne granice više se ne

moгу istraživati samo kroz konvencionalne oblike sudjelovanja. Potrebno je posvetiti se raznolikosti kulturne produkcije i kreativnosti koja je posebno među mladima sve više povezana s informacijsko-komunikacijskom tehnologijom, a posebno internetom (Pronovost, 2002). Zbog toga je potrebno razmotriti restrukturiranje odgojno-obrazovnih programa ili osigurati primjereno i učinkovito osposobljavanje budućih učitelja razredne nastave i predmetnih nastavnika, kao i detaljno osmišljen sustav stalnog stručnog usavršavanja koji će pružiti dodatnu izobrazbu i razvoj sposobnosti, vještina i znanja koja su potrebna za uspješno planiranje, provedbu i evaluaciju odgojno-obrazovnih procesa u različitim umjetničkim područjima. Studije o kulturnom odgoju i obrazovanju u Sloveniji (*Kulturno obrazovanje: dostupnost kulture i integracija kulture i obrazovanja – traženje idejnih rješenja*, 2005; *Kultura odgoja – Evaluacijska studija*, 2004) ističu da škole dobivaju kulturni sadržaj, da postoji jednostrani odnos između odgojno-obrazovnih i kulturnih institucija koji se ne temelji na partnerstvu; da više pažnje treba posvetiti kvalitetnoj suradnji između institucija i daljnjem usavršavanju pedagoških i kulturnih radnika, jer rezultati pokazuju da uvođenje kulturnih sadržaja u škole ovisi o inicijativi i snalažljivosti nastavnika. Studenti su također svjesni da ćemo morati učiniti puno više da bismo podigli razinu kvalitete umjetničkog i kulturnog odgoja na svim razinama obrazovanja. Od ključne je važnosti osigurati umjetnostima u odgoju i obrazovanju jednak, neovisan status u odnosu na druga tematska područja. Pristaše tog stava vide umjetnički odgoj i obrazovanje kao način poticanja učenika i studenata da budu suradnici u stvaranju odgojno-obrazovnog procesa, a ne samo pasivni primatelji znanja od drugih.

U Sloveniji intenzivna integracija umjetnosti i kulturnih vrijednosti u odgojno-obrazovnom sustavu bez sumnje predstavlja dugoročnu strategiju učinkovitijeg umjetničkog i kulturnog odgoja. Kako bi umjetnost i kulturne vrijednosti (ponovno) postali kriteriji suvremenog odgoja i obrazovanja, potrebni su kvalitetniji kulturni programi u odgoju i obrazovanju i odgojno-obrazovni programi u kulturi, odgovarajuće razine financijske potpore, šire i bolje mreže partnerstva i koordinatori umjetničkih i kulturnih aktivnosti, osposobljavanje stručnih radnika u odgoju i obrazovanju i kulturi te primjeri dobre prakse.